

A negyvenéves Budapest.

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága a múlt héten ünnepelte meg Budapest megalakulásának, jobban mondva Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 40 éves évfordulóját. Ez az ünneplés annak a kötelességnek az átérzése volt, hogy beszámoljon annak a négy évtizednek a munkájáról, amely a három város egyesítése óta lefolyt, hogy e beszámolás révén adatokkal igazolja, mennyiben felelt meg a főváros az egész ország részéről hozzáfűzött várokozásoknak.

Ha kellőképpen mérlegelni akarjuk e negyven esztendő munkáját, úgy csak egy kis összehasonlítást kell tennünk, hogy mi volt az egyesítés idejében és mi most Budapest. Míg ugyanis a megalakulásakor Budapest alig emelkedett túl a provinciális városok színvonalán, addig ma nemcsak hatalmas, erőteljes központja az országnak, amely a magyar államot méltóan képviseli, hanem kulturája, intézményei, berendezései révén joggal foglal helyet a világvárosok sorában is.

A népesség szaporodása.

A bevándorlás a természetes szaporodással a lakosság számát az 1874. évi 300.000-ról 930.000-re duzzasztotta fel. Ezzel elmondhatjuk, hogy az utolsó negyven év alatt Európa egy városának lakossága sem szaporodott olyan arányban, mint Budapesté. A népszámnak ilyen nagy méretű fejlődését ez alatt az idő alatt Európában csak néhány német város és Bécs mutatja, azal a különbséggel, hogy ezek növekedésében nagy szerepe van a szomszéd községek több ízben történt bekebelezésének is, amely tényező Budapesten eddig teljesen hiányzik. Ha a szomszéd községek közül csak azok népességét számítanók Budapesthez, amelyek vele már teljesen össze vannak építve, úgy Budapest lakossága ma már jóval túlhaladná a milliót, körülbelül 1 millió 200.000-re menne.

Budapest 1874-ben Európa nagyvárosai között a 16-ik volt; ma a 9-ik. (London, Páris, Berlin, Bécs, Szentpétervár, Moszkva, Konstantinápoly, Hamburg, Budapest). Budapest maga mögött hagyta 1870. óta Liverpoolt, Glasgownt, Nápolyt, Manchestert, Birminghamot, Madridot, Lyont és Marseillet és ha a környék hozzácsatolása megtörténik, úgy el fogja hagyni Hamburgot is. Ha tehát Kelet-Európa három nagy városától eltekintünk, tudniillik Szentpétervártól, Moszkvától

tól és Konstantinápolytól, úgy elmondhatjuk, London, Páris, Berlin és Bécs után Európa civilizáltabb részének következő legnagyobb városa Budapest.

A fejlődés statisztikája.

A megszorodott népesség természetesen több tekintetben más jellegű és összetételű is, mint az 1874. évi volt és e változások közül megelégedéssel emelhetünk ki egynéhányat. Az egyik a népesség majdnem teljes megmagyarosodása. 1874-ben a népességnek kevesebb, mint fele vallotta magát magyarnak, ma magyar anyanyelvű 86% és a fejlődés ebben az irányban következetesen és erősen halad tovább.

A fejlődésnek egy másik örvendetes vonása a közoktatásra hozott áldozatok következménye:

	1874-ben	1912-ben
a közoktatásügyi kiadások összege	1 $\frac{1}{2}$ mill. K	30 mill. K
az iskolák száma volt	100	368
az osztályok száma	385	2961
a tanulók száma	17500	99500
a tanerők száma	300	3455
az iskolai épületek és telkek becserké	4 mill. K	61 mill. K

Ez áldozatok eredményeképpen a népesség műveltsége is emelkedett. Mig 1870-ben a 15 éven felüli népességnek csak kétharmad része tudott írni, olvasni és egyharmad része analfabéta volt, ma 91 és fél százalék tud írni és csak 8 és fél százalék analfabéta, az utóbbiak többnyire korosabb, vidékről bevándorolt egyének.

A népesség különböző céljait és szükségleteit szolgáló, többnyire községi intézmények majdnem mind e 40 év alatt keletkeztek, mint pl. vegyészeti és élelmiszervizsgáló-intézet, bakteriologiai intézet, fertőtlenítő-intézet, a Pasteur-intézet. Más új, vagy hatalmasan fejlesztett létesítmények, mint pl. a vásárcsarnokok, a közraktárak, a marhavásár, Tattersall, közvágóhidak, községi fuvartelep, a kenyérgyár, a községi élelmiszerüzletek, a villamosmű, a községi tűzoltóság, a vízvezeték és a gázgyár fejlesztése.

Ez utóbbinál érdekes, hogy mig 1874-ben a főcső hossza 107.000 métert tett ki és a magánfogyasztás 5 millió köbm. volt, addig az 1912. évben a főcső hossza 701.000 méterre, a magánfogyasztás pedig 58 millió köbm.-re emelkedett.

	1874-ben	1912-ben
A kórházak száma volt	27	67
Az ágyak száma	3000	14000
A beteglétszám	33000	137000
A kórházak becsértéke	2,056000 K	21,000000 K
A fővárosi közjótékonyági kiadásai kitétek	117.000 K	1,174000 K
Néhány adat a városi élet különféle mozzanatairól:		
Vasuton és hajón érkezett és elutazott 1874-ben		
1 és háromnegyed millió ember, 1912-ben		49 millió ember.
A közúti vasut forgalma 1874-ben		7 millió ember, 1912-ben 119 millió ember.
A helyi személyforgalom (a hidakkal együtt) 1874-ben		20 millió ember, 1912-ben 240 millió ember.
Az áruforgalom vasuton és hajón 1874-ben		19 millió métermázs, 1912-ben 112 millió métermázs.
A levélpóstei küldemények száma 1880-ban		22 millió drb, 1912-ben 146 millió drb.
A táviratok száma 1874-ben	415000,	1912-ben 2 millió 700.000.
A telefonelőfizetők száma 1882-ben	289,	1912-ben 18.000.
A telefonbeszélgetések száma 1890-ben	6 millió,	1912-ben 74 millió.
Az interurban beszélgetések száma 1890-ben	53.000,	1912-ben 733.000.
A muzeumok száma 1874-ben	3,	1912-ben 14.
Évi látogatottságuk 1874-ben	93.000 ember,	1912-ben 480.000 ember.
A színházak száma 1874-ben	2,	1912-ben 11.
A színházak befogadóképessége 1874-ben	2500,	1912-ben 14.400.
Idegenforgalom 1885-ben	102.500,	1912-ben 250000.

Beruházások a negyven év alatt.

Az egyesítéskor a három város jórészt híjával volt azoknak az intézményeknek, amelyek egy főváros fejlődésének alapfeltételei, úgy, hogy Budapestnek rengeteg költséggel járó beruházásokat kellett eszközölnie, hogy egyrészt a lakosság szaporodásával természetesen fokozódó szükségleteket kielégíthesse, másrészt századok mulasztásait pótolhassa.

Ezeknek a beruházásoknak főbb tételei a következők:

Utca-, utépités és burkolásra 68, községi iskolákra 53, vízvezeték, közutakra, 44 és fél, gázművekre 37 és fél, városrendezési célokra 33 és fél, városi villamos vasut részvényei 28 és fél, templomok, imaházak építése 23 és fél, csatornahálózat 22 és fél, bérházak és egyéb nem közjellelű épületek építése 21, vásárcsarnokok, vásárterek, 19, községi közigazgatási épületek (a két városháza és előjárósági épületek stb.) 18, kórházak 12 és fél, közfürdők, fertőtlenítő intézet, egyéb közegészségügyi intézmények 11, telkek vásárlása 11, kereskedelem, forgalom céljaira 8, vágóhidak 8, kikötők, rakpartok 7 és fél, városszépítési célokra, parkokra, szobrokra, stb. 7 és fél, laktanyák építése 7 és fél, városi vállalatok létesítésére 6, A Ferenc József- és

Erzsébet-hidak építésével kapcsolatos kiadások, szabályozások, stb. 4 és fél, temetők 4, városi villamos művek 3, folyószabályozás, árvízvédelem 3, szükséggláksok, szegényházak, árvaházak, szeretetházak s egyéb szociálpolitikai célokra 27 és fél, a beruházások összege 490 millió korona.

E 490 millió koronából: 160 millió korona a községi alap bevételeiből és 330 millió a kölcsönökből került ki. Összesen félmilliárd korona beruházás.

Ezzel szemben a főváros vagyona 1874-től 1912-ig 107 és fél millió koronáról 645 millió koronára emelkedett.

Ha szembeállítjuk a teher és a vagyon tételeit, úgy azt találjuk, hogy a főváros tiszta vagyona is tetemesen emelkedett. Volt ugyanis tiszta vagyon 1875-ben: 81,356.530 korona, 1912-ben: 287,277.909 korona. Vagyis netto vagyongyarapodás 200 millió korona, azaz 253 százalék.

A főváros hivatalaiban és intézeteiben alkalmazottak száma, beleértve az altiszteket, a szolgákat és állandó munkásokat is, 1874-től 1912-ig 1510-ről 8543-ra emelkedett. Az összes személyzeti kiadások összege 1874-ben 2 és fél millió korona volt, 1912-ben pedig majdnem 23 millió korona.

Ez a statisztikai összehasonlítás minden dicséretnél ékebben beszél. Bizonyosága annak, hogy folytonos, kitartó munkával aránylag így rövid idő alatt is mily nagy eredményeket lehet elérni egy város életében. Természetesen csakis egy, a fejlődés stádiumában levő nemzet fővárosa mutathat ilyen nagy eredményeket fel.

A fővárosnak az országgal együtt és az ország támogatása mellett kellett haladnia, nagy léptekkel, igazi amerikai módon. Ebben a gyors fellendülésben keresendő az oka annak, ha a főváros intézményei között itt-ott hevenyészett, elhibázott is találkozunk. Amint megszületett a modern Magyarország, ugyanakkor ennek az országnak a részére fővárost is kellett teremteni, amely reprezentáljon mindent, amit a tudomány, irodalom, művészet és közgazdaság terén az ország csak felmutatni tudott.

Ebben a gyors fellendülésben azonban azokon a kiváló férfiakon kívül, akik Budapest felvirágzását elősegítették s lakosságának becsületes polgári munkáján kívül része van az egész országnak. Az egész nemzet segített ennek a nagy Budapestnek a kifejlesztésén. A közjogi állásán kívül tehát ez a körülmény is indokolja, ha a fővárost az egész ország magáénak vallja.

Budapest nem egyes patricius családok évszázados dédelgetésének, sem a királyok privilégiumainak, hanem az egész nemzet szeretetének és gondos ápolásának köszönheti a mai nagyságát, nem csoda tehát, ha jussot tart hozzá az egész ország és féltő gonddal kíséri annak fejlődését az egész nemzet.

A fővárosnak a vidéki városokkal szemben megkülönböztetett favorizálása bizonyos féltékenykedést is váltott ki az ország többi városai között; ez azonban — amióta a kormány és a törvényhozás gondja a vidéki városok felé is fordult s különösen mióta a főváros a

vidéki városokkal együtt közös akciókra lépett az összes magyar városok érdekeinek az istápolása érdekében — már megszűnt, vagy legalább is erősen szűnőfélben van.

Egyik legörvendetesebb jelenség nemcsak a vidéki városok, de a főváros életében is, hogy a kölcsönös érdekek támogatására sikerült az összes magyar városok szövetségét és szolidáris együttműködését megteremtíteniök. Reméljük, hogy mind a két tényező oda fog törekedni, hogy a jövőben ez az összetartó kapcsolat csak még inkább megszilárduljon.

Budapest jövője.

Visszapillantva arra a negyvenesztendősi fejlődésre, amely megalapozta Budapest világvárosi nagyságát, csak a legszebb reménységgel és bizalommal tekinthetünk székesfővárosunk jövője elé, amit oly káprázatos színekkel festett meg Bárczy István polgármester a jubiláris közgyűlés előtt.

Használjuk fel az alkalmat, — ugymond — hogy előkészítsük az igazi jubileumot, a tíz év múlva bekövetkezőt, a félszázados Budapest bemutatását. Szerencse, hogy még van tíz évünk, mert szükség van rá. De ennyi idő alatt is sokat mivelhetünk. Sokszor elgondolkozom, hogy mi mindennel kell akkorára készszen lenni. Milyen szép lenne akkorára bemutatni az új városházát, amely cimere lesz a másfél millió lakosu fővárosnak, szemben az új Erzsébet-sugáruttal, mely a városházától a Városligetig vezet, szebbnél-szebb házakkal és értékes üzletekkel, mellette jobbra-balra a régi levegőtlen utcák, házak helyén egész új, egészséges városdarab. A Tabán mintaszerűen megépítve, a belső város legkellemesebb lakórézse, a Gellérthegyre két oldalról felvezető sikló, a citadellában nyüzsgő élet, a Gellérthegy alján Európa legszebb fürdője, a piaristák épülete helyén a legszebb hotelek egyike. Hidvámrról és alagutvámrról már csak úgy beszélünk, mint rossz álmorról s csodálkozni fogunk azon, hogy valamikor ilyen is volt; a Hungária-ut mentén az új hid megnyitása után egész új városövezet kezd épülni; a Boráros-téri új hid budai feje és a müegyetem között feltöltött és parkozott állandó kiállítási területen nagy nemzetközi városi kiállítás; a Lágymányoson, Kelenföldön, valamint a VI. és VII. kerület külső részén megállapított új szabályozás után kialakult és tökéletesen csatornázott területen széles közlekedő utak, nagy népparkok készülnek; a budai hegyvidék Pest felé néző lejtőin a flórenci viale dei Collihoz hasonló kilátásos széles kocsutak, azonkívül villamos vasutak, autóbuszok által hozzáférhetővé tett családi lakótelepek és nyaralótelepek — új, modern pályaudvarok, természetesen nem utszinben futó vonalakkal — a Csepel-szigeten nagyszabásu kereskedelmi kikötő megfelelő teherpályaudvarral, elevátorral, áruraktárakkal és gyártelepekkel; a város körül messze terjedő pompás kerti gazdaságok, tehenészetek, nagyszabásu, mo-

dern kórházak, szülőházak, csecsemő-intézetek, a Kamara-erdőben mintaszerű szegénygondozó-intézet, a munkanélküliség esetére való biztosítás szervezése, egészséges, olcsó városi lakások szaporítása, szigoru lakásfelügyelet, tuberkulotikusok köteles elkülönítése és felügyelete, üdülőtelepek, nagyszabásu homokos parti népfürdők, városi olcsó zuhanyfürdők, kifogástalan jókarban tartott tiszta utak, parkok és közterek, jól szervezett közjótékonyági és gyermekvédelmi igazgatás, modern vágóhidak, nagyszabásu huscsarnok, modern árucsarnokok az élelmiszernagykereskedelem számára, sűrűn látogatott nagyszabásu városi könyvtár és szabad iskola, városi műhelyek, a megélhetést elősegítő, könnyítő különböző intézmények és végül mintaszerűen pontos és jó városi közigazgatás.

A negyvenéves Budapestnek őszintén kívánjuk, hogy ez a látónki szemmel feltárt gazdag program meg is valósuljon. Megvalósuljon pedig akként, hogy az egész ország elmondhassa Bárczy Istvánnal, hogy Budapest az a város, amely nekünk minden városok között a legkedvesebb, a legszebb a világon.

A szolgálati idő kezdete a városi nyugdíjintézményben.

Irta: dr. Csuhay Sándor rendőrkapitány.

A r. t. városok jórésze mindenkor szűkmarkuan bánt el tisztviselőivel. Fizetésük valóságos éhbér volt. Aggságukra pedig kegyelemmorzsákra — ha ugyan kaptak — voltak utalva. E pária helyzeten segített a törvényhozás, mikor megalkotta az 1912. évi LVIII. t.-cikket. Mérföldes lépéssel haladt e törvénynyel előbbre a tisztviselők anyagi helyzete. Elértek azon oázishoz, ahonnan, ha nem is gondoktól mentesen, de legalább megnyugodva nézhetnek egy jobb jövő elé s végezhetik felelős munkájukat.

A törvényhozás humanizmusa azonban nem merült ki a fizetésrendezésben, hanem helyes szociális érzéssel gondoskodott a munkában megrokkantakról is. A kiöregedő tisztviselőt többé nem a sivár jövő rémitgeti, hanem a biztosított nyugalom várja.

A fizetésrendezés és a kötelező nyugdíjintézmény elismerjük, hogy nagy terhet rónak a r. t. városokra, ámde minden átmenetnek van ilyen hátránya. E hátrányokat is csak azok a városok érzik, melyeket a haladás szelleme nem érintett s a tisztviselők helyzetét mindenkor az utolsó helyen kezelték.

Sok városban averziót váltott ki már a fizetések rendezése is; de még inkább érezhető ezen averzió a most folyamatban levő nyugdíjintézetek létesítésénél. Megszólalnak a nagy ágyuk és kis puskák s a nyugdíjintézmény létesítésénél akarnak megtakarításokat elérni.